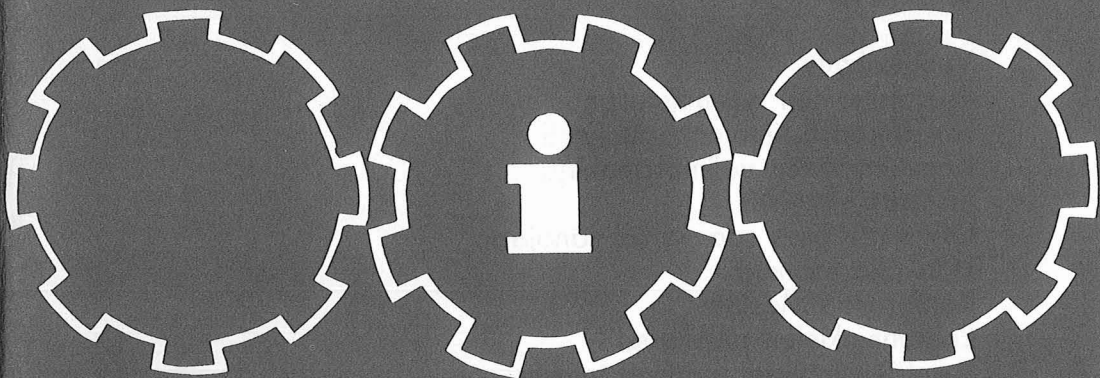

terminfo

terminfo

1 1985

1985—04—19

Tekniikan Sanastokeskus ry:n tiedotuslehti

Toimittanut Eeva Clewer

Liisankatu 16 D, 1. krs, 00170 Helsinki

Puhelin 90-669 529

Ilmestyy 4 kertaa vuodessa

Lehden aineisto on vapaasti käytettävissä,
mutta lähteen mainitseminen on toivottavaa.

SISÄLLYS

Vuosikokous	1
Pohjoismainen työsuojelusanasto	1
Ansiokkaasti tietojenkäsittelystä	2
Kansainvälinen valimosanakirja	3
Riskeittä riskeistä	3
Öljysanastossa saa varoa sanojaan	3
Hankalia termejä	8
Konferens i Moskva	9
Englanninkielen pikakurssi	10
Etsintäkuulutukset tuottivat tulosta	13
Kurseja	14
Mitä kuuluu matkailusanastoon ja -termistöön	15
Sammandrag	20

Vuosikokous

Tekniikan Sanastokeskuksen vuosikokous pidetään maanantaina 29. huhtikuuta Taidehallin Klubi Suomalaisessa.

Kokouksessa käsitellään sääntöjen määräämät asiat. Mikael Reuter Ruotsin kielen toimistosta tulee pitää esitelmän pohjoismaisesta termiharmonisoinnista.

Uusia sanastoja

Pohjoismainen työsuojelusanasto valmistunut

Työsuojelu on toimintaa, joka kehityi teollistumisen myötä. Uusi toiminta vaatii aina uusia sanoja. Painopisteestä riippuen työsuojelun toimintasanastoa syntyi eri kielillä. Kun sanoille tarvittiin suomenkielisiä vastineita, jokainen tarvitsija käänsi niitä parhaan tietonsa ja taitonsa mukaan. Syntyi käsiteviidakko, jota pahensi entisestään uuden työsuojelukäsitteen kattamien asioiden jatkuva lisääntyminen. Tämän viidakon raiwaamiseksi aloitettiin sanastotyön tekeminen lähes kymmenen vuotta sitten.

Nyt valmistunut työsuojelusanasto on laadittu pohjoismaisena yhteistyönä sanastokeskusten, viranomaisen ja työsuojeluasiantuntijoiden kanssa. Sanasto on tarkoitettu käytettäväksi työsuojelua koskevassa tie-

donvaihdossa sekä kunkin pohjoismaan sisällä että pohjoismaisessa yhteistyössä. Kohderyhmäksi on määritetty henkilöt, jotka ovat jo melko perehtyneitä työsuojeluasioihin ja jotka tarvitsevat tarkasti määriteltyjä käsitteitä työssään esimerkiksi ohjeiden laadinnassa, tiedottamisessa, opetuksessa ja työmarkkinajärjestöjen edustajina.

Sanasto on teknisesti painotettu ja siinä on yli 500 termiä. Lähes kaikki termit ovat seitsemällä kielellä ja määritelmät ovat neljällä pohjoismaisella kielellä. Tarpeellisiksi osoittautunevat myös kunkin pohjoismaan omasta työsuojeluorganisaatiostaan ja työsuojeluun liittyvistä laitoksista laatimat yhteenvedot.

Koska työsuojelusanasto on tarkoitettu laajalle kohderyhmälle,

määritelmiä on monessa tapauksessa yksinkertaistettu siitä, mikä olisi soveltunut alan erikoisasiantuntijalle. Toisaalta sanastoon on valittu kaikkia tai ainakin useampaa kuin yhtä pohjoismaata kiinnostavia termejä. Kieli muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Siksi tekijät toivovatkin runsasta palautetta sanaston edelleen kehittämiseksi ja täydentämiseksi.

Rauni Pietiläinen

Ansiokkaasti tietojenkäsittelystä

Dataordboken on uusi tietojenkäsittelyn sanasto, joka on harvinaisen monipuolinen ja havainnollinen. Sanaston ovat julkaisseet SIS-Standardiseringskommissionen i Sverige ja Tekniska nomenklaturcentralen eli TNC. Sanastossa on noin 1700 termiä ruotsinkielisine määritelmineen sekä termien englannin-, ranskan- ja saksankieliset vastineet.

Sanasto käsittää terminologiaa seuraavilta aloilta: laitteistot ja ohjelmistot, tiedon järjestäminen ja esittäminen, tietojenkäsittely, aritmetiikka ja loogiset operaatiot, ohjelmointi, systeemityö, tietoliikenne, graafinen tietojenkäsittely, valvonta ja turvallisuus.

TYÖSUOJELUSANASTO (TSK 7)
Työterveyslaitos ja Tekniikan Sanastokeskus, Helsinki 1984. 282 sivua, 90 mk.

Tilaukset: Työterveyslaitos, julkaisutoimisto, Laajaniityntie 1, 01620 VANTAA puh. 90-890 022.

Sanaston esitystapa on selkeä. Luettavuutta lisäävät harkiten käytetyt lihavoinnit ja kursivoinnit. Uutta on se, että englanninkieliset termit on aakkostettu ruotsinkielisten sekaan. Tämä on perusteltua alalla, joka on niin englannin läpitunkema kuin ATK.

Erityismaininnan *Dataordboken* saa liitteestä, jossa havainnollisesti esitetään alan keskeiset käsitejärjestelmät. Niistä selviävät käsitteiden suhteet myös alaan perehtymättömälle. Käsitejärjestelmien selvittäminen kuuluu olennaisena osana jokaisen sanaston valmistelutyöhön, joten kaaviot voisi useamminkin liittää mukaan itse julkaisuun. Tällä tavoin vaivalla laaditut ja havainnolliset käsitejärjestelmät hyödyttäisivät muitakin kuin sanaston laatijoita.

Anja Malm-Virta

Kansainvälinen valimosanakirja

Suomen Metalliteollisuuden Keskusliitto ja Suomen Standardisoimisliitto r.y. ovat julkaisseet hakemiston Kansainväliseen valimosanakirjaan.

Hakemisto sisältää suomen- ja englanninkieliset termit numerojärjestyksessä ja suomenkieliset termit aakkosjärjestyksessä. Hakemisto hel-

pottaa laajan sanakirjan käyttämistä. Itse sanakirjahan sisältää ranskan-, englannin- ja saksankielistä termistöä.

Hakemisto on myös talletettu Tekniikan Sanastokeskuksen termipankkiin.

Riskeittä riskeistä

Norjan Rådet for teknisk terminologi on julkaissut hyvin tarpeellisen sanaston. *Ordbok for sikkerhet og risikoanalyse* pureutuu alaan, joka on vielä varsin selkiytymätön.

Huolellisesti tehdyssä sanastossa on 340 norjankielistä termiä määritelmineen sekä termien englanninkieliset vastineet.

Riskien analyysi ja hallinta on ala, jonka selvittäminen on Suomessakin havaittu tarpeelliseksi.

Valmisteilla oleva vartiointialan sanasto kattaa ainakin osan norjalaisen sanaston termistöä.

Anja Malm-Virta

Öljysanastossa saa varoa sanojaan

Maaöljy (1), usein lyhyesti vain *öljy* (2), on maaperässä tavattavaa raskasta ja yleensä tummaa orgaanista nestettä. Maailman öljyn määrästä ja sen riittävydestä esitetään usein hyvin vaihtelevia tietoja. Arviot saattavat vaihdella paristakymmenestä sataan vuoteen sen mukaan, tarkoitetaanko *öljyvaroja* (3), eli niitä jo löydettyjä öljymääriä, jotka löytöaikanaan ovat taloudellisesti hyödyntä-

miskelpoisia vai *öljyvarantoa* (4), johon kuuluu sellainen jo löydetty tai vielä löytämätön öljy, jonka hyödyntäminen on kannattavaa nykyisin tai tulevaisuudessa. *Suurimpaan mahdolliseen kokonaisvarantoon* (5) luetaan mukaan kaikki jo käytetty, löydetty ja vielä löytämätön öljy kannattavuudesta riippumatta.

Maaöljy sisältää pääasiassa kol-

men tyyppisiä hiilestä ja vedystä muodostuneita yhdisteitä: ketjumolekyyleistä koostuvia parafiinihiilivetyjä, rengasmaisia nafteeneja sekä niin ikään rengasmaisia *bentseenijohdannaisia* (6). *Maakaasua* (7) esiintyy joko maaöljyn yhteydessä tai yksinään. Se on arvokas polttoaine, joka siirretään kuluttajille yleensä putkistoissa.

Öljynjalostamossa maaöljy eli raakaöljy jaetaan tislamalla jakeiksi. *Nestekaasujae* (8) koostuu normaalioloissa kaasumaisista propani- ja butaanihiilivedyistä. Suomessa nestekaasupullot täytetään yleensä helpommin höyrystyvällä butaanilla. *Bensiini* (9) on 30—190°C:n lämpötilassa kiehuva seos. Bensiinilajeja ovat mm. moottoribensiinit, *lento-bensiini* (10), petrokemikaalien raaka-aineena käytettävä *teollisuusbensiini* (11), *liuotinbensiini* (12) ja *lakabensiini* eli *mineraalitärpätti* (13).

Petroli (14) tislautuu noin 150—300°C:n lämpötilassa. *Valopetrolia* (15) käytetään nykyisin pääasiassa erilaisissa lämmittimissä ja sitä muistuttavaa *lentopetrolia* (16) siviilisuihkulentokoneiden polttoaineena. *Moottoripetroliin* (17) lisätään verotussyistä tunnistamisaineeksi furfuraalia.

Polttoöljyjä (18) käytetään kiinteistöjen lämmitykseen, voimaloiden polttoaineena, laivoissa sekä erilaisissa teollisuuden sulatus- ja polttouuneissa. Sekä *kevyttä polttoöljyä* (20) että *raskasta polttoöljyä* (21) valmis-

tetaan lukuisia eri lajeja, jotka eroavat toisistaan pääasiassa viskositeetin perusteella. Kevyen polttoöljyn talviaadut ovat samoja kuin talvidieselöljyt, mutta niihin on verotussyistä lisätty furfuraalia. *Dieselöljyn* (19) (180—370°C) tyypillisiä käyttökohteita ovat kuorma-, linja- ja henkilöautojen dieselmoottorit, mutta sitä käytetään myös kaupunkikaasun valmistukseen.

Bitumi (22) on raakaöljyn tyhjiötislauksen pohjatuote, musta tai tummanruskea kiinteä tai puolikiinteä aine, josta valmistetaan mm. tien pinnoitteeksi käytettävää bitumin ja kiviaineen seosta eli *asfalttia* (23).

Maaöljyn ja öljytuotteiden sanasto on muodostunut konstikkaaksi. Siitä löytyy roppakaupalla ns. petollisia ystäviä, toistensa näköisiä termejä, jotka eri kielissä merkitsevätkin eri asioita. Niiden kanssa saa todella varoa sanojaan.

Tämä sanasto kuvaa alan tämänhetkistä tilannetta. Muutoksia voitulla esimerkiksi energia-alan sanastotyön tuloksena. Sanasto julkaistaan myös seuraavassa Språkbruken numerossa, jossa otetaan lisäksi kantaa eräiden ruotsinkielisten termien käyttöön.

Lähteet:
NESTE-Öljystä muoveihin
Petrokjemisk-Oljeteknologisk
Ordbok.

Teknologisk Forlag Oslo
TNC 81 Energiordlista
ym.

1

maaöljy, raakaöljy; ei: vuoriöljy, kiviöljy

Sv råolja; även: petroleum (SE)
E crude oil, petroleum (US)
F pétrole m
D Erdöl n
No jordölje, råölje
R (сырая) нефть

2

öljy

Sv olja
E oil
F huile f
D Öl n
No olje
R нефть, масло

3

öljyvarat

Sv oljereserver, oljetillgångar
E oil reserves
F réserves pl de pétrole
D Erdölvorräte pl
No
R запасы нефти

4

öljyvaranto

Sv oljeresurser
E oil resources
F ressources pl de pétrole
D Erdölreserven pl
No
R ресурсы нефти

5

suurin mahdollinen kokonaisvaranto

Sv totala resurser, kända plus sannolika tillgångar
E ultimate resources, maximum resources
F réserves pl ultimes
D Gesamtverräte pl
No
R общие ресурсы нефти

6

bentseeni; ei: bentsoli

Sv bensen; icke: bensol
E benzene
F benzene m
D Benzene n
No benzen
R бензол

7

maakaasu; myös: luonnonkaasu

Sv naturgas; icke: jordgas
E natural gas
F gaz m naturel
D Erdgas n, Naturgas n
No naturgass
R природный газ

8

nestekaasu

Sv flytgas (FI), gasol (SE), flaskgas
E liquified petroleum gas, LPG
F gaz m (de pétrole) liquéfiés
D Flüssiggas n
No flytende gass
R сжиженный газ

9

bensiini

- Sv bensin
E gasoline, motor spirit,
petrol (US), gas (US)
F essence f
D Benzin n, Autokraftstoff m
No bensin, motordrivstoff
R бензин

10

lentobensiini

- Sv flygbensin
E aviation gasoline,
aviation petrol, avgas (US)
F essence d'aviation f
D Flugbenzin n
No flybensin
R авиационный бензин

11

teollisuusbensiini; ei: nafta

- Sv nafta, gasbensin (SE);
icke: industribensin
E naphtha, benzines with speci-
fied boiling range, special
boiling point gasoline,
SBP spirit
F carburant m a limites
d'ébullition déterminées
D Siedegrenzenbenzin n
No specialbensin med bestemt
kokepunkt
R бензин для нефтехимиче-
ской промышленности

12

luotinbensiini; ei: petrolieetteri

- Sv extraktionsbensin, industri-
bensin

- E ligroin, petroleum ether,
light petroleum
F ligroïne f, éther m de pétrole
D Ligroin n, Petroläther m,
Leichtbenzin n
No ligroin, lettbenzin
R лигроин

13

lakkabensiini, mineraalitärpätti

- Sv lackbensin, petroleumnafta;
icke: mineralterpentin (FI)
E white spirit, light gasoline
F essence f minerale
D Leichtbenzin n,
Lackbenzin n
No lettbenzin
R уайт-спирит, лаковый
бензин

14

petroli

- Sv fotogen; även: petroleum (FI)
E kerosine, kerosene,
paraffine oil
F kéroséne m
D Kerosin n, Petroleum n
No kerosin, parafin
R керосин

15

valopetroli; ei: paloöljy, lamppuöljy

- Sv lysfotogen, eldningsfotogen;
även: lyspetroleum (FI)
E lamp kerosene
F lampant m, kerosene m
d'éclairage
D Leuchtöl m, Leucht-
petroleum n
No kerosin, parafin
R осветительный керосин

16

lentopetroli, keroseeni

- Sv flygfotogen
E jet fuel, aviation turbine fuel
F carburéacteur m
D Düsenkraftstoff m
No jetmotordrivstoff
R авиационный керосин,
топливо для реактивных

17 двигателей

moottoripetroli

- Sv motorfotogen; även: motor-
petroleum (FI)
E vaporizing oil,
power kerosene
F carburant m pour tracteurs
agricoles
D Traktorenkraftstoff m
No drivstoff för tractorer
R тракторный керосин

18

polttööljy

- Sv brännolja
E fuel oil, furnace oil,
liquid fuel
F huile f lourde
D Treiböl n, Brennöl n
No brennolja, fyringsolja
R мазут, топочный мазут,
топочное топливо

19

dieselöljy; ei: nafta

- Sv dieselbrännolja, dieselolja
E diesel oil, diesel fuel,
derv fuel (GB)
F carburant m Diesel, fuel m
pour moteur Diesel

- D Dieselöl n, Diesekraftstoff
m, DK
No dieseldrivstoff
R дизельное топливо

20

kevyt polttööljy

- Sv tunn eldningsolja, villaolja;
även: lätt brännolja (FI)
E light fuel oil, light heating
oil, domestic fuel oil
F fuel m domestique
D Heizöl n für Hausbedarf,
Hausheizöl n
No fyringsolja til husbruk,
lett fyringsolja
R котельное топливо, легкий
мазут, легкое топливо

21

raskas polttööljy

- Sv tjock eldningsolja, tjockolja;
även: tung brännolja (FI)
E heavy fuel oil
E fuel oil lourde
D schweres Heizöl n
No tung fyringsolja
R тяжелый мазут

22

bitumi

- Sv bitumen, asfalt
E bitumen, asphalt
F bitume m
D Bitumen n
No
R битум

23

asfaltti, asvaltti

Sv asfalt(massa)

E layer asphalt, asphalt mix

F asphalte m

D Asphalt m

No

R асфальт

Hankalia termejä

Merenkulkuhallituksessa on törmätty eräisiin hankaliin ja epäselviin laskentatoimen termeihin. Termit ”maksupiste” ja ”tilinpitäjä” esiintyvät mm. työjärjestyksessä ja laskentaohjeissa.

Seuraavassa Vaasan korkeakoulun professori Christer Laurénin ja lehtori Raimo Wiklundin selvitys ko. termeistä.

Maksupiste och tilinpitäjä och deras motsvarigheter på svenska

Följande kommentarer till begrepp och termer gäller främst användningen av dem inom statsförvaltningen.

Maksupiste ger som term upplysningen att verksamheten är begränsad till enbart betalningar. Eftersom en enhet som kallas *maksupiste* vanligen har en ansvarsfullare och självständigare ställning än termen antyder (m. brukar ha bokföringsskyldighet), kunde i dessa fall en lämpligare benämning på finska vara *talousyksikkö*; den svenska termen *ekonomienhet*.

Tilinpitäjä finns i stadgat och all-

mänt bruk som benämning för en enskild person (*kirjanpitäjä*). Inom statsförvaltningen tycks uttrycket förekomma för en *enhet* med en mångsidigare verksamhet. Missförstånd kan därtill uppstå genom att termen då används i två betydelser inom samma fackområde (redovisning). Ändamålsenligare finska termer för enheten vore *tilittäjä-* eller *laskentayksikkö*, om man vill betona redovisningsskyldigheten, och *tulosityksikkö*, om man vill betona resultatet. Lämpliga svenska termer blir då *redovisningsenhet* och *resultatenhet*.

Christer Laurén
Raimo Wiklund

Konferens i Moskva

29.11.—1.12.1983 hölls en sovjetisk konferens i Moskva om vetenskapligt-teknisk terminologi. Jag har bekantat mig med en volym som innehåller i förväg utsända sammandrag av konferensens föredrag och ger i det följande en kortfattad redogörelse för konferensen utgående från dem.

Det första plenarföredraget av P V Nesterov och V L Nalepin är ett inledande anförande om tendenser i terminologisk standardisering. De betonar att terminologin är nationalekonomiskt viktig, den är en väsentlig komponent i all vetenskap och i internationellt vetenskapligt-tekniskt samarbete.

De betonar att den existerande terminologin återspeglar olika vetenskapliga begrepp och olika nivåer i termutvecklingen. Därför är den inte utan vidare normativ. I det sammanhanget bemöter de kritik som riktats mot terminologisk standardisering. Kritikerna är inte medvetna om hur splittrad dagens terminologi är; termbestånden orsakar kommunikationsproblem, det finns skolbildningar inom fackområdena och det finns brister i termarbetets metoder. Terminologerna vill inte bromsa språkutvecklingen utan enbart få instrumentet att fungera effektivt.

Nesterov och Nalepin vill lösa många av terminologins problem i samarbete med logik och lingvistik men också inom dessa områden krävs det mera vetande om t.ex. entydighet och mångtydighet. Det lingvisterna vet idag om ordbildning är inte heller tillräckligt för terminologens behov.

Det inledande föredraget innehåller alltså mycket som vi känner igen som problem också hos oss. Det finns ett behov av att informera om det verkliga läget och de verkliga möjligheterna inom det terminologiska arbetet. Lekmän har ibland — om de vet om att det finns terminologiska teorier och metoder — överdriven fruktan för en alltför långt gången styrning och tror kanske att standardisering av termer kan leda till språklig djupfrysning. Önskemål som författarna kommer med i fråga om forskning är värdefulla och kan utnyttjas som idélista för hågade forskare. Detta gäller både grundforskning och tillämpad forskning. Listan på behov kunde förlängas. Jag har själv vid granskning av ordlistor undrat över att lexikograferna aldrig tycks diskutera det dubiösa i att ordböcker och -listor århundrade efter århundrade fortsätter med att för ett substantiv i ett språk ge ett substantiv

i ett annat, ett verb för ett verb osv., när kanske det riktiga för t.ex. finskan och svenskan ibland vore att för ett finskt verbalsubstantiv (ansett kanske som term i finskan) ange ett svenskt verb (som kanske inte känns som en term på fackområdet i fråga).

Men för att återgå till de övriga plenarföredragen; de behandlar problem vid uppbyggnaden och koordineringen av termbanker, teoretiska aspekter på behandlingen av både innehålls- och uttryckssida, praktiska problem inom vissa fackområden. Ett par ämnen jag fäste mig vid var R G Kotovs föredrag om lexikaliska och syntaktiska aspekter på termstandardisering och V I Fedosimovs kommentarer till det terminologiska arbetet ur ingenjörens synvinkel. Fedosimov vill att man skall utarbeta handböcker i termarbete också för ingenjörer, inte enbart för fackmännen-terminologerna. Här är det värt att nämna att läget i de nordiska länderna är det omvända, åtminstone i viss mån. I Finland och i Sverige är handböcker för ingenjörer och andra på väg medan det samti-

digt ännu inte har hunnit komma ut litteratur förutom TNC:s *Om teknikkens ord* och Risto Haaralas *Sanastotyön opas* som kan sägas vara riktade till fackmännen inom området terminologi. Sovjet har en förnämlig men för utlänningar tyvärr svåröverskomlig litteratur på området.

Konferensen i Moskva arbetade i två sektioner. I den första behandlades teoretiska och metodiska problem och databehandling och termarbete. Den andra ägnade sig åt praktiska problem inom ett antal fackområden. Ur teorins synvinkel intressanta föredrag var t.ex. ett om relationen mellan filosofiskt-logisk och lingvistisk återgivning av vetenskaplig terminologi, ett om semiotiska och lingvistiska aspekter på definitionsformulering, ett om flertydiga termsers semantiska struktur osv.

Konferensens inslag om terminologisk teori och metod visar på ett vetande och en forskningstradition som vi skulle ha stor nytta av att få del av.

Christer Laurén

Englanninkielen pikakurssi

Tieteelliseltä pohjalta (vuosikymmeniä kestäneeseen kirjallisuustutkimukseen — sanoma- ja aikakauslehdet, vuosikertomukset, hankintaoh-

jelmat, tarjoukset jne. — perustuen) laadittua, pääosin sähköteknillistä käännöstermistöä:

Eddy Current Method	Eddy Currentin menetelmä
Pinch effect, Joule effect, and Peltier effect	Pinchin, Joulen ja Peltierin ilmiöt
General Assembly of NATO in Paris	NATOn kenraali Assembly Pariisissa käymässä
Circuit-breaker	Kehän murtaja
Shell-type transformer	Panssaroitu muuntaja
Nuclear reactor	Ydinkuristuskela
Bare conductor running above the train (ajojohtimen määritelmä)	Junan katolla juokseva alaston junailija
Tungsten	Tungsteeni; Raskaskivi
Supersonic	Yliääni-
Nuclear power programme of 10 000 MW	10 000 molekyylipainon ydinvoimaohjelma
Barrel price of oil dropped to \$ 30	Öljyn hinta laski 30 barreliin tynnyriltä
Harsprångetlinje (ruots.)	Jäniksenloikkalinja
Kondensaattoripurkauskoe	Condenser dismantling test
Rautasydämen kyllästysjännite	Impregnation voltage of iron heart
Kiskosuoja	Rail shelter
Vedonpoistin	Draught regulator
Lämpenemisaikavakio	Warming up time standard
Voimalaitoksen lisäyksikkö (ts. laajennus)	Auxiliary unit of power station

Stalin turbiini	Turbine named in Stalin's honour
Parijohdin	Double-circuit line (toteutettu näin v. 1961 välillä Suomen raja — Enso!)
Pylväspalojen syyt	Motives to use pole pieces
Teräsorsia	Edge ducks
Karhuntaijaeristys	Ensin Insulation made of bear skins, ja sitten korjattuna Lifting-block isolation of bears
Kiristä ruuvi	Blackmail the screw

(Antti J. Pesonen aikakauslehdessä
SÄHKÖ — Electricity and Electronics n:o 2, 1985)

”Ei päivää ilman kalsareita”

kun naisillakin on omansa, *pitkät kalsarit*, kirjoittaa Ritva Korhonen.

Hän lähettää kevään innoittamana seuraavan runon:

Lars Huldén: Herr Varg! (1969) s. 7

*Någon måste ta upp kampen mot vintern.
Jag är den som skall ta upp kampen mot vintern.
Det bor i mig en vilja till bragd.
Jag kapitulerar aldrig,
drar aldrig långkalsongerna på.
Av vårens första blomster
skall segerkransen bindas
för mina ben.*

Etsintäkuulutukset tuottivat tulosta

Terminfon lukijat ovat jälleen osoittaneet kiitettävää kansalaiskuntoa. Lehtemme numerossa 3/84 peräänkuulutimme ruotsinkielisiä vastineita **rakennuttaa** -verbistä muodostetulle termipeseeyelle ja saimme seuraavallaisia vastauksia:

rakennuttaa

— låta bygga, låta uppföra

rakennuttaminen

— byggherreverksamhet

rakennuttamissopimus

— byggnadsavtal,
byggherreavtal,
upphandlingsavtal

Läheistä sukua edellisille on **kokonaisvastuurakentaminen**, jonka ruotsinkielisiksi vastineiksi ehdotettiin kahta termiä: totalentreprenad ja helansvarsbygge.

Eri urakkatyyppjä käsittelee mm. Rakennustekniikan käsikirja 8 (Helsinki 1973, luku 611, s. 3—7). Sieltä löytyvät seuraavat määritelmät:

urakka, entreprenad

— Sopimus tietyn tehtävän suorittamisesta sovitua vastiketta vastaan.

kokonaisurakka, generalentreprenad

— Urakkamuoto, jossa rakennuttaja tekee sopimuksen koko työstä pääurakoitsijan kanssa, joka itse tai aliurakoijia käyttäen suorittaa sovitun työn.

jaettu urakka, delad entreprenad

— Urakkamuoto, jossa rakennuttaja valitsee urakoijat, jotka suorittavat urakkakohteen erillisiksi osiksi jaetut urakat.

totaaliurakka, totalentreprenad

— Kokonaisurakka, jota on urakoijan suorituksen ja vastuun osalta laajennettu sisältämään suunnittelun sekä tapauksesta riippuen maanhankinnan, rahoituksen tai muun sellaisen aina käyttövalmiin rakennuskokonaisuuden toimittamiseen saakka. Tätä urakkamuotoa on nimitetty myös laajennetuksi kokonaisurakaksi tai KVR-rakentamiseksi.

Viimeinen termi, totaaliurakka, on suora mukaelma ruotsinkielisestä termistä. Sen sijaan olisi parempi puhua jo mainitusta kokonaisvastuurakentamisesta, jonka lyhenteeksi on vakiintunut KVR. Muoto KVR-rakentaminen on kummajainen, jota ei tulisi käyttää, koska ”rakentaminen” edustuu siinä kaksi kertaa.

Kursseja

Kouvola

Helsingin yliopisto järjestää 20.—22. toukokuuta Kouvolassa kääntäjille ja ammattikielen opettajille tarkoitettua terminologiakurssin.

Kurssin tulee pitämään Heribert Picht Kööpenhaminan kauppakorkeakoulusta. Opetuskielenä on englanti.

Kurssilla käsitellään pääasiassa terminologian teoriaa sekä jonkin verran käytännön sanastotyötä.

Kurssista kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä Eija Uimoseen Helsingin yliopistoon, puh. 90-191 3186.

Skodsborg

Pohjoismainen terminologikurssi pidetään 5.—16. elokuuta Skodsborgissa Tanskassa. Kurssi on tarkoitettu ammattikielen ja terminologian tutkijoille. Osanottajamäärä on rajoitettu, jolloin jokaisen pohjoismaan kiintiö on 5—6 henkilöä.

Kurssin johtajana on Heribert Picht Tanskasta. Jokaisesta pohjoismaasta on mukana asiantuntijoita, Suomesta mm. Christer Laurén.

Lisätietoja haluavat voivat ottaa yhteyttä Christer Lauréiniin, puh. 961-122 544 tai Heidi Suonuutiin, puh. 90-669 529.

Savonlinna

Savonlinnan kesäyliopisto järjestää 11.—19. kesäkuuta terminologian ja sanastotyön kurssin Savonlinnan kääntäjänkoulutuslaitoksessa.

Erikoistekstien kääntäjille, ammattikielen opettajille ja elinkeinoelämän edustajille tarkoitettua kurssin tavoitteena on perehtyä terminologian teorian ja erikoisalojen käytännön sanastotyön perusteisiin. Osanottajilla on mahdollisuus suorittaa kirjallinen kertauskulustelu, jolloin hyväksymismerkintä vastaa FK-kääntäjänkoulutuksen syventäviin opintoihin kuuluvan opintojakson suoritusta (1 opintoviikko) Joensuun yliopiston opintovaatimusten mukaisesti.

Sitovat ilmoittautumiset 17.5.1985 mennessä osoitteella Kesäyliopiston kanslia Puistokatu 1, 57100 SAVONLINNA tai puh. 957-132 01/225. Kurssin johtaja FM Paul Kostera vastaa mahdollisiin tiedusteluihin kotipuh. 957-295 01.

Matkailusanaston rajaamisesta:

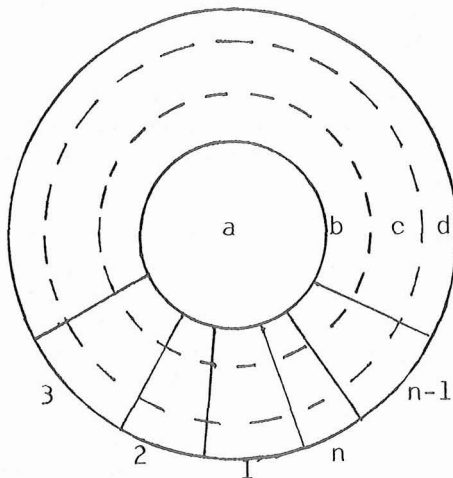
(2) Mitä kuuluu matkailusanastoon ja -termistöön?

Artikkelin alkuosa on julkaistu edellisessä numerossa.

Ennenkuin matkailualan edellämääntittujen osa-alueiden suomen ja saksan käsitteistön, termistön ja yleissanaston koostaminen aloitettiin, pohdittiin seuraavia rajaamisnäkökohtia:

- Millä perusteella jätämme jonkin tämän alan termin pois sanakirjasta?
- Miten laajasti otamme mukaan yleissanastoa?

Vastaan näihin rajaamiskysymyksiin suhteellisen lyhyesti mm. seuraavan (Drozdin ja Seibicken) kuvion avulla.

Neljänlaista sanastoinesta

Kuvio havainnollistaa, että minkä tahansa erityiskielen (esim. suomen tai saksan kielen) rakenne koostuu leksikosta eli erityyppisestä sanastosta ja lähinnä yleiskielen säännöstöstä eli kieliopista.

Jokainen mikrokieli eli mm. erikoisan kieli, esim. 1 matkailun kieli

tai 2 talouskieli tai n liikennetekniikan kieli sisältää neljänlaista sanastoa a-d:

- a edustaa puhtaasti yleiskielen sanastoa, jonka ydinosa on kaikille erikoiskielille yhteinen. Esimerkkeinä mainittakoon sanat *ja*, *korkea*, *kesä*, *olla*.

- b edustaa siirtymävyöhykkeen eli välialueen erikoiskieliväritteistä yleissanastoa. Esimerkkeinä voisi olla sana tai termi *matka*, ehkä myös *matkatoimisto* tai liikennetekniikan kanssa yhteinen sana *juna* tai termi *Schnellbahn(zug)* eli *S-Bahn* (= kaupungin sähköjuna).
- c edustaa keskusvyöhykkeen erikoisalaväritteistä termistöä, mielestäni esim. *matkailutoimisto*, *kerroshoitaja* tai *Schnellbahnen* (= S- und U-Bahn eli kaupungin sisäinen kiskopikaliikenne).
- d eli erikoisvyöhykkeen termistö edustaa suurta erikoisalan tunte-musta edellyttävää erikoissanastoa. Esimerkkeinä mainittakoon majoituspuolen termi *Parahotellerie* (= ns. muut majoitusmuodot) tai lentopuolen termi *Anstossflugpreis* eli *kauttakulkuhinta, via-hinta* (esim. Savonlinna — Kemi), joka ilman määritelmää tms. helposti sekoittuu termiin *Durchgangstarif*, jonka suomenkielinen vastine on yllättävää kyllä *suora-hinta* (esim. Savonlinna — Turku Helsingin kautta hinnan määräytyessä halvemmaksi ikäänkuin lennettäisiin suoraan Turkuun).

Kuvion katkoviivat korostavat, että erikoisala etäänny yleistietouden alueilta ja erikoiskieli yleiskielestä asteittain yhä eriytyneempään sanastoon ammattiasteen lisääntyessä.

Erikoisalojen ja niiden sanaston välinen raja voisi olla sekin katkoviivainen, sillä rajat ovat usein liukuvia.

Yleis- ja erikoissanastoa

Otimme sanakirjaan mukaan a-sanaston ensinnäkin ydinosan eli yleiskielen noin 2000 yleisintä sanaa ja sanontaa, joiden avulla pystyy ymmärtämään noin 85 % normaalista eli eierikoiskielisestä tekstistä ja käymään keskusteluja jokapäiväisistä asioista. Onhan matkailuala laajassa merkityksessä erikoisala, joka koskettaa lähes jokaista maallikkoa. Osa tästä perussanastosta on sanakirjan liitteenä eli minikielioppaassa.

Yleiskielen sanastoa kertyi sanakirjaan myös merkitys- ja käsitteentien koostamisen kautta sekä kontrastiivisin perustein ja suursanakirjoja täydentäen, siis osittain intuitiivisesti.

b-, c- ja d-vyöhykkeiden termistöä, fraseologiaa ja nimistöä on otettu mukaan mahdollisimman kattavasti. Raja-alueiden (esim. liikennetekniikan ja moottoritekniikan/huoltamoalan) termistöä on otettu mukaan vain matkailijan kannalta keskeisin. Tämä rajaamisratkaisu mahdollisti matkailualan keskeisempien osa-alueiden (esim. ravitsemisalan/gastronomian) termistön jopa aukottoman koostamisen.

Matkatoimistoslangisanoja ei muutamaa poikkeusta lukuunottamatta ole kelpuutettu mukaan (esim. *Single*, *Transfer* ja *Voucher* löytyvät tästä sanakirjasta).

Käsitejärjestelmäkoostamisen lisäksi kertyi termistöä myös siten, että pyrin paikkailemaan mm. Teknillisen

korkeakoulun nelikielistä *Liikenne-tekniikan sanastoa* (Otoniemi 1980). Tässä muuten oivallisessa erikoissanastossa on eräitä aukkoja juuri saksan vastineiden kohdalla (esim. *kevyt liikenne, turvaistu*in jne.).

Karsintaa

Jo alun alkaen ja pitkin matkaa oli lisäksi karsittava yksinäissanoista ja yksinäistermeistä koostuvia ns. selviä yhdyssanoja (Mitä ne muuten ovat?) varsinkin 2. eli suomalais-saksalaisesta osastosta, jotta sovitusta taskusanakirjakoosta huolimatta voitiin nostaa yleis- ja erikoisfraseologian osuutta tavallista suuremmaksi. Esi-merkkinä mainittakoon matkailufraasi eli termitetty opastesanonta *Olet tässä* (= Eigener Standpunkt).

Niinpä tästä sanakirjasta ei löydy esim. hakusanaa *Familienkabine* tai *perhehytti* eikä *retkiohjelma* eli *retken ohjelma* tai *Ausflugsprogramm* — paitsi käyttöohjeista, joissa neuvon ja rohkaisen sanakirjan käyttäjää muodostamaan hakusanojen *Familie* ja *Kabine* sekä *perhe* ja *hytti* tai *retki* ja *ohjelma* avulla puuttuvia yhdyssanoja.

Toista tyyppiä edustaa 1. eli saksalais-suomalaisen osaston hakusana *Sommerzeit*, jonka asemesta 2. osastossa esiintyvät vain yksinäissanat *kesä* ja *aika*. Tämäkään ratkaisu ei ole aivan mielivaltainen, intuitiivinen. Hakusana-artikkeli *Sommerzeit* sisältää nimittäin saksikielisen sanonnan *siirtyä kesäaikaan* ja lauseen

kello siirretään 1 tunti eteenpäin.

Tällaiset rajaamis- ja karsintaratkaisut ovat — tutkimustulostenkin puuttuessa — usein tapauskohtaisia, jopa intuitiivisia. Kriittisesti saattaankin kysyä: ”Miksi kummassakin osastossa on toisaalta ns. selvä yhdyssana *Hochschule* sekä yksinäissanat *hoch* ja *Schule* ja toisaalta *korkeakoulu* sekä *korkea* ja *koulu*? Ja miksi nämä yhdys- ja yksinäissanat ylipäänsä on otettu mukaan?”

Vastaisin näihin aiheellisiin (retoriisiin) kysymyksiin seuraavasti:

Johtotähti rajatapauksissa

Edellämäinitut ovat minun ja työryhmäni ratkaisuja neljästäkin eri syystä. Nämä rajaamis- yms. ratkaisut on tehty

- matkailun erikoisalan luonteen ja osa-alueiden liukuvarajaisuuden vuoksi,
- kohderyhmien erilaisten tarpeiden vuoksi,
- koska kieliparin toisena jäsenenä on saksan kieli, jota hallitaan Suomessa yhä kapea-alaisemmin ja puutteellisemmin,
- koska olisi ollut epärealistista, jos olisin yrittänyt pakottaa matkailijan ja häntä palvelevan viestimään toisessa kainalossaan yleissanakirja ja toisessa (retorisen) kriitikon tarkoittama puhdasoppinen erikoissanasto.

Mainitun puutteen lieventäminen eli matkailuelinkeinon ja liike-elä-

män myynti- ja neuvontahenkilökunnan kielitaidon kohentaminen sekä esite- ja opastekäynnösten laadun kohottaminen on ollut tämän sanastotyön päätavoitteena.

Tämä selittää osaltaan sanakirjan fraseologisen aineksen runsauden ja sen, että hakusana-artikkeleissa fraseologia on painettu puolilihavalla eikä kursiiivilla, kuten tähän asti sanakirjoissa pääsääntöisesti. Samasta syystä kunkin sanakirjasivun yllälaidan hakusanaotsikot ovat niin sanoakseni täydellisiä ja absoluuttisia eli ”hakuristeilyä nopeuttavia reima-reita”.

Epäselvissä rajatapauksissa oli johdotähtenä: Sanakirjan käyttäjä yllätykseen mieluummin positiivisesti kuin negatiivisesti. Niinpä hän löytää sieltä huoltamoalan/moottoritekniikan termin *Kolbenringe* eli *männän renkaat (ovat kuluneet eli sind verschlissen)* muttei esim. termiä *kampiakseli*.

Sanojen frekventtisuudesta

Jouduin tietenkin puolustamaan väljää rajaamislinjaani kustannusliike Otavassa. Otan yhden esimerkin neuvottelustrategiastani. Kysyin Otavan edustajalta: ”Onko *mato* frekventtinen sana?” En sanonut heti hänelle, että *mato* on englannin kielessä 2000 yleisimmän sanan joukossa, muttei saksan kielessä. Otavan edustaja — kielimiehiä muuten — jätti nokkelasti vastaamatta kysymykseeni. Lisäsin: ”Sille saksankieliselle turistille,

joka aikoo onkia Suomessa esimerkiksi sen vuoksi, että lomaoleskelukustannukset näin muka pienensivät, *mato* eli *Wurm* on erittäin frekventtinen sana, muille ei niinkään.”

Kerroin lisäksi tosiperäisen jutun, joka juontuu Savonlinnan matkailutoimistoon, jossa saksalaisen turistin ja entisen matkailuvirkailijaoppilaani kesken käytiin 1970-luvun loppupuolella ”mato-keskustelu”, joka muuntui hetimiten ”mato-piirtelyksi”, jolloin outo *mato*, *siima* ja *koukku* kävivät epäselvää nonverbaalista olemassaolon kamppailua.

Otin siis mukaan enemmän yleis- ja erikoissanastoa kuin Otava oli alunperin kaavallut. Mukana ovat esim. keskeisten kalastustermien (*kalastuskortti*, *kalastushupa*, *virveli* jne.) lisäksi myös *kastemato*, *mato*, *onkimato* ja *Angelwurm*, *Regenwürmer*, *Wurm*. Tai *Seife* eli *saippua*, jota sanaa en kyllä olisi ottanut mukaan ainoaan suomalaiseen ja pohjoismaiseen esikuvaani eli em. vain 480 käsitettä sisältävään *Turistord i Norden* -sanastoon.

Tilansäästöä

Laaja-alaista alan ja väljäkköä sanaston rajaamisratkaisua tasapainottivat sekä graafiset (kaksipalstaisuus yms.) että teknis-metodiset ratkaisut. Jälkimmäisistä mainittakoon se ratkaisu, ettei 2. eli hakusanastomaisemmassa osastossa ole toistettu esimerkiksi tiettyä 1. osaston fraasia

täydellisessä muodossa silloinkaan, kun se sisältää tai muodostaa suomalaisen termin saksan vastineen, esim. *matkustajakato* viitesulkuvastineineen (*Passagierzahlen*). Päädyin tähän tilaasäästävään ratkaisuun, koska 2. osaston suluissa olevan fraasin osanen auttaa löytämään 1. osaston vastaavasta kohdasta koko fraasin (esim. *Passagierzahlen* matkustajamäärät; *die ~ auf den Schweden — Finnland-Schiffen sind rückläufig* Ruotsinlaivoilla on matkustajakatoa).

Tilansäästöä merkitsi myös se ratkaisu, että yleissaksalaisen sanan tai termin rinnalla esiintyvä kielialueen maan rinnakkaissana tai -termi on otettu vain 1. osastoon: esim. Sveitsin *Chalet* = (Alpeilla sijaitseva) lomamökki tai kongressimatkailuun tms. liittyvä DDR:läistermi *Hellraumschreiber* eli *Lichtschreiber* = piirtoheitin. 2. osastossa on vastineeksi annettu vain yleissaksalainen sana tai termi: esim. lomamökki = *Ferienhaus* ja (puolipisteellä erotettu kvasisynonyymi) *Ferendorf-Haus* tai piirtoheitin = *Tageslichtprojektor* (vrt. piirtoheitinkalvo = *OH-Folie*).

Sanaston laajuudesta

Tämän artikkelin kummassakin osassa kuvailtujen rajaamisratkaisujen tuloksena oli keskisuuri — yleiskielen suursanakirjojakin paikkaileva — erikoissanasto. Onhan 1. osaston laajuus noin 13 000 saksan erikois-

yleiskielen hakusanaa (joista useat on määriteltä tai selitetty) ja noin 6 000 sanaliittoa, sanontaa ja lausetta suomenkielisin vastineineen. 2. osasto sisältää yli 9 000 suomalaista hakusanaa ja -sanontaa saksankielisin vastineineen.

Entä muut matkailukielet?

Olen muissa yhteyksissä lähemmin perustellut (esim. Matkailun edistämiskeskuksen eli MEKin julkaisussa *Matkailusilmä* n:o 1/84), että maamme matkailuelinkeinon edelleenkehittämistä silmälläpitäen olisi toivottavaa, että tämä — maassamme ensimmäinen tämäntyyppinen ja -laajuinen — matkailusanastokartoitukseni kannustaisi joitakin henkilöitä laatimaan jo lähitulevaisuudessa vastaavantyyppisen ruotsinkielisen ja englanninkielisen matkailusanakirjan.

Näiden saksaa paremmin osattujen kielten matkailusanakirjoissa voisi yleiskielisen sanaston osuus olla huomattavasti pienempi kuin tässä yhdistetyssä matkasanakirjassa ja matkailun erikoissanakirjassa.

Paul Kostera
Savonlinnan kääntäjän-
koulutuslaitos

Sammandrag

I detta nummer av Terminfo presenteras fyra nya ordlistor. Dessa är "Arbetskyddsordlista", "Dataordboken", "Internationell gjuteriordbok" samt "Ordbok for sikkerhet og riskikoanalyse". (s. 1—3)

En sjuSpråkig ordlista över de vanligaste oljeprodukterna har utarbetats vid terminologicalentralen. I ordlistan finns många termer som till det yttre liknar varandra men som har helt olika betydelse beroende på vilket språk det är fråga om. (s. 3—8)

Användningen (främst inom statsförvaltningen) av de finska redovisningstermerna "maksupiste" och "tilinpitäjä" kommenteras av Christer Laurén och Raimo Wiklund, som föreslår såväl lämpligare finska termer som svenska motsvarigheter till dessa. (s. 8)

En snabbkurs i "översättning" från engelska till finska av närmast eltekniska termer presenteras av Antti J. Pesonen. Materialet är insamlat ur olika källor under årens lopp. (s. 10—12)

Terminologicalentralens efterlysning av svenska term motsvarigheter till de

finska termerna "rakennuttaa", "rakennuttaminen" och "rakennuttamissopimus" ledde till ett stort antal rätt liknande förslag. Svaren föranledde även en utredning av de allmännaste entreprenadformerna. (s. 13)

Tre terminologikurser arrangeras år 1985, två i Finland och en i Danmark. Helsingfors Universitet ordnar i maj en kurs i Kouvola med Heribert Picht som föreläsare. Vid institutet för översättarutbildning i Nyslott ordnas i juni en kurs med Paul Kostera som kursledare. En nordisk terminologikurs avsedd för forskare i fackspråk och terminologi arrangeras i Skodsborg (Danmark) i augusti. Kursledare är Heribert Picht. Tilläggsuppgifter om de tre kurserna, såsom kursinnehåll, kan fås t.ex. från terminologicalentralens byrå. (s. 14)

I del 2 (del 1 se Terminfo 4/84) av sin artikel om den finsk-tyska turismordboken fortsätter Paul Kostera att behandla *avgränsningssvårigheterna vid utarbetandet av ordboken*. (s. 15—19)

TEKNIIKAN SANASTOKESKUS ry CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI rf

Tekniikan Sanastokeskus ry TSK

Perustettu 1974.

Jäsenenä aatteellisia yhdistyksiä, teollisuus- ja liikelaitoksia, valtion virastoja.

Toimii yhteistyössä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa.

Toimisto ja kirjasto

Liisankatu 16 D, 1. krs, 00170 Helsinki

Termineuvonta puh. 90-179 161 vain klo 9.00—12.00

Avoimna klo 8.00—16.15 (kesäisin 8.00—15.15)

TSK:n ensisijaisena tehtävänä on saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä tekniikan eri alojen sanastoja.

Sanastotyön päämuotoja ovat osallistuminen termityötä tekevien ryhmien työskentelyyn, lausuntojen antaminen, tarkistus ja neuvonta.

Noin 1600 niteen kirjasto sisältää tekniikan ja lähialojen sanastoja, käsi-kirjoituksia, yritysten ja laitosten sanastoja, sekä ISON ja GOSTin sanastandardit ym.

Kirjastossa pidetään tiedostoa suomen ja ruotsin kieltä sisältävistä tekniikan ja lähialojen sanastoista ja sanastohankeista, ja näistä tiedoista julkaistaan kahden vuoden välein luettelo Tekniikan sanastoja. Tarpeen mukaan tehdään myös erikoisalojen sanastoluetteloita.

TSK:n toimintamuotoja:

— osallistuminen sanastotyöhön	— termityön kurssit
— termineuvonta	— tiedotuslehti
— kirjasto	— termipankki
— sanasto- ja sanastohanke-tiedostot	— kielentarkistusapu

